

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 6.

Lördagen den 15 Februari

1845.

Betraktelser i anledning af den Agassizska rullstensteorien.

Referenten af den nyare geologiska vetenskapens resultat i deras förhållande till den bibliska kosmogonien har med särdeles interesse läst en i nr 4 af detta blad införd uppsats, hvaruti Ref. funnit ett välkommet bidrag till kompletterande af sin föreställning om den öfvergångsperiod, som begränsas på hvar sin sida af tvenne mäktiga revolutioner i jordens atmosfär, den första utmärkt genom en plötsligt uppkommen häftig köld och den sista genom en lika plötslig och våldsamt wattenflod. Den af Agassiz uppställda teorien har för Ref. bragt det nästan till wisshet, att dessa båda revolutioner stå till hwarandra i ett bestämt förhållande, hwilket Ref. skulle wilja uttrycka så, att den nämnda öfvergångsåldern, inom hwilken människosläktets uppkomst infaller, bildat skådeplatsen för en kamp mellan de telluriska urkrafterna och solen, som slutats med solens fullständiga seger och följaktligen med årstidernas regelbundna omwexling, sådan den blifwit genom den sista katastrophen bestämd och sådan den kommer att fortvara intill dagarnes slut. De närmare omständigheterna härwid tänker sig Ref. på följande sätt: Den hastiga temperaturförändring, som uti is inbäddade de yngsta fossila djuren, med hwilkas undergång den äldre alluvial- eller quaternär-bildningen afflutades, hade sin grund i en plötsligt hämmad werkan af den telluriska urvärmen, som dittills werkat lika eller i det närmaste lika på alla punkter af jordytan, men nu, förmodligen genom någon förändring i jordmagnetismen, kastade sig med ens från polarkrafterna till æquatorialländerna och på detta sätt frambragte de till den högsta öfverdrift uppstegrade motsatser af köld och

hetta, hwilka det tillhörde solen att drifwa tillbaka inom sina behöriga gränser. Men den hastiga fastningen af de telluriska urkrafterna hade gifwit ett sådant öfwertag åt de jemwigtsförande ytterligheterna, att solen endast småningom kunde öfverwinna denna oordning. Under det solen och jorden sålunda kämpade med hwarandra om herrawäldet öfver atmosfären, njöt ett smalthälte af jordens yta en lycklig fred. Deß fullar solade sig i glansen af en ewig wår, och silfwerklara floder, kylde af de norra bergens snö och is, hwälfde sina friska wågor genom mensklighetens ursprungsland. Omkring det första människoparet lekte markens djur, ett nytt släkte af måttligare proportioner, ej likt fornerldens i nattens djup begrafsna jätteskepnader. Inga meteoror af hagel, snö och regn förbystrade naturen. Himmelen war ständigt klar, och Edens fält och lundar wattnades blott af daggens perlor (jfr 1 Mos. 2, 6). Detta neutrala gebit, beläget på ett lyckligt medelafstånd från köldens och hettans ytterligheter, hwar skulle wi söka det om icke i det sydligare Asien, eller, närmare bestämdt, inom området af de floder, som utspringa från Armeniens berg? Solhettan, som nu faller alltför brännande på dessa trakter, mildrades då till den behagligaste wårwärma genom den ewiga snöns större närhet. När man hör Agassiz och andra, som berättat hwad de sjelfwe sett, omtala "detta rika lif, som ingenstädes är friskare än wid foten af Alpernas glacierer," huru skulle man då, under förutsättning af den Agassizska teoriens rättighet, kunna twisla på den i sann mening paradisiska skönheten af den natur, som omgaf människosläktets wägga? På ömse sidor om denna fridlysta mark kämpade emedlertid naturkrafterna sin kamp, af hwilken de första människorna under sin lyckas dagar ingenting wiste. Den wid æquatorn koncentrerade jordwärman, förstärkt af den

lodräta solens brand, upprefur Södra Decanen ofantliga masfor af wattengas, hwilka, sedan de uppstigit högt i atmosfären, utfällde sig öfwer de nordligare länderna i de förfärligaste snöfall, som förwandlade hela Europa och de motsvarande bredderna af Asien och Amerika till ett enda omätligt isfält. När slutligen solen efter flera sekler fått öfwerkraft med den hårdnackade köld, som skapat detta isbälte, blef wintrens nederlag så mycket större, ju längre det varit förberedt. De uppstaplade ismassorna uppsmolte med hast, och så slutades den med plötslig köld började öfvergångsperioden mellan gammal och ny tid med en wäldsam wattenflod, hvars kraft att sönderbräka bergshällar mångdubbelt öfades genom de isstycken, floden ryckte med sig. Ref. minnes sig redan för länge sedan hafwa läst en skrift af Wahlenberg, hwari det antages, att de från Scandinaviens berg till Tysslands slätter förflyttade klippblocken blifwit bortförda på isstycken från det frusna haf, som wid den hastiga snösmältningen uppres, och Wahlenberg sätter denna från norr till söder gående is- och wattenflod i sammanhang med en förändring i jordatmosfären, som efter en lång winterdöd öppnat tillträde för solens värme till de uti is och snö insvepta nordiska länderna. Agassiz utsträcker blott isens område längre åt söder till. Då manne icke Sefströms observationer låta sig ganska wäl förena både med Wahlenbergs och Agassiz' åsigter, när man blott icke tager den sistnämndes mening om en långsam aflagring af rullstenarne för strängt efter bokstafwen, utan endast så, att det länge förberedda slutligen kommit till ett afgörande utbrott? Ty sjelfwa slutomhwalningen kan omösligt hafwa varit långsam, så wida man icke will antaga, att de ben af hästar och andra djur af nu lefwande arter, hwilka man funnit bland rullstensåsar och hofswämnad sand i de högst belägna bergesklyftor på jorden, blifwit difförda af något annat än en wattenflod, hwilket knappt någon skall kunna förmå sig att tro. Men om nu enligt Agassiz hela Cyropa under den antediluvianska tiden varit en enda sammanhängande glacier och således icke kunnat bebos af lefwande wareser, så förstår man lätt hwarföre, såsom Buckland uppgifwer, inga djurben finnas bland Alpernas rullstensåsar, men wäl på Himalaja och Sydamerikas Ander. För öfrigt förklarar Agassiz' throri bättre än någon annan, som för Ref. är känd, orsaken dertill, att det äldsta menniskoslägtet varit så föga utspirdt. Man skulle annars med skäl

undra, hwadan det kommit sig, att det nya menniskoslägtet på 2 till 3 sekler spridde sig widare, än det gamla på 16 till 17. Dock bör icke nekas, att detta förhållande äfwen till en del, synes kunna härledas från det senare slägtets lifligare temperament och hastigare förökning, hwilka åter sammanhänga med lifsfunktionernas rastare gång och manbarhetens snabbare utveckling hos de postdiluvianska menniskorna. Hurwida åter denna physiologiska olifhet står i förhållande till någon förändrad blandning af atmosfärens beståndsdelar, t. ex. ett större tillskott af syre, hwarigenom det animala lifwet lefdes fortare än förr och alltså den stora skillnaden i det äldre och yngre menniskoslägtets lefnadsålder förklarad, är en sak, som öfwerstiger Ref:s insigt. Men icke utan betydelse äfwen i fysiskt hänseende synes det wara, att biblen omtalar regnbågen efter floden såsom ett nytt phenomen, och då "bågen i sky" tillika utmärkes såsom ett frids-tecken, som betyder, att "ingen flod mer skall komma, den jordena förderfwa skall," och att "så länge jorden står, skall icke återwända sående och uppstärande, köld och hetta, sommar och winter, dag och natt," så slutar man med rätta häraf, att den sista omhwalningen efter Skriftens mening medfört den fullkomliga utbildningen af jordens atmosfäriska förhållanden, hwarigenom werldskapelsen, så wida den angår jorden, är fullbordad och wi befinna oss i begynnelsen af den sjunde werldsdagen, tidsåldren af Guds hwila d. ä. af Guds fulländade skapelse. Att denna Skriftens mening ej heller motsäges af den nyare naturforskningen, är det som Ref. anser wara till fullo bewisadt.

H. M. M.

Predikningar af *N. Ignell*. Örebro, Lindh, 1844.

Då dessa predikningar, för snart ett år sedan utkommo, tog man af flera och olifartade anledningar för afgjordt, att de skulle tilldraga sig mycken uppmärksamhet. Denna wäntan synes emedertid hittills icke hafwa blifwit uppfyllt. Atminstone i södra Sverige har detta arbete fått röna samma öde, som så ofta wedersfars alstern af vår bokpress, att nemligen få ligga obemärkt i boklädorna. Arbetet är dock af beskaffenhet att förtjena och owillforligen påfalla en bättre lott. Herr Ignell har genom sin öfriga theo-

logiska verksamhet för svenska kyrkan redan en så stor betydelse och märkvärdighet, att hvad han nu talar, det må kunna klandras och förkastas, men att ignorera det går åtminstone för kyrkans män icke mera an. Särskildt måste det vara af intresse att förnimma, hvad en man, som icke allenast af andra, utan på wist sätt afwen af sig sjelf blifwit förklarad för att stå utom den bestående kyrkan, inom densamma, ifrån sjelfwa dess predikstol, offentligen kan hafwa att förkunna. — För war del hafwa wi såsom lifligt deltagande åhörare följt Förf. hela hans bok igenom. Och fråga wi oss nu, efter slutad läsning tillbakafådande, hvad wi under densamma wunnit och erfarit, så swara wi uppriktigt, att wi inhentat riklig både underwisning och uppbyggelse, men att detta goda och angenäma icke warit oblandadt, utan att ett och annat förnummits, som, då det kommit från en predikant, icke kunnat annat än verka såsom ett widrigt och skärande misshud. För det omdöme, som i denna bekännelse innebäres, gå wi nu att göra närmare reda.

Man må så upp hwar som helst i denna predikosamling, så behöfwer man ej läsa många rader, för än man tydligen känner, att man här icke har för sig några af de konstgjorda fabrikswaror, som under namn af predikningar ej sällan i tryck utspidas och ty wärr ännu oftare låta sig i kyrkorna höras. Det är hwarfen något af blott wederbörlig embetspligt företaget dödt efter och omsägande af en gång inlärdas formler eller något tomt declamatoriskt ord fram, hopsamladt för att tjusa och beprisas, som wi här påträffa; utan ett hjerta, upptändt af ärligt och brinnande nit, klappar emot oss i de enkla, ofökta, utan alla omwägar framströmmande orden, bestyrkande med ofäfsaktigt vittnesbörd, att här är på rent allwar fråga om att med tålet något uträtta. Och det mål, denne predikant sig föresatt, är i sanning icke något ringa. Alla tecken wisa, att han betraktar sin homiletiska, ej mindre än sin wetenskapliga, verksamhet såsom reformatorisk. — Hvad är då om denna Förf:s reformatoriska tendens att döma? Wi tro oss icke hafwa missförstått eller misskännt Förf., om wi säga, att den grundtanke, som ej mindre i föreliggande predikoföredrag genomgår det hela, än den i alla Förf:s skrifter är hufwudsaklig, och hwilken wäl och torde komma att utgöra det wäsendtliga resultat, som efter tidens och stridens soffring här blir qwar af Förf:s sträfswanden och den riktning han representerar, är — **ideen om Guds rike såsom wäsendtligen och till sin**

bestämmelse immanent i werlden. Denna idee är nu wisserligen icke någon ny. Den är icke blott, såsom den, såwidt den är christlig, måste vara, af Frälsaren sjelf antydd och framhållen (klarast i liknelsen om "surdegen och mjölet"), utan den ingår och mera, än Förf. torde wilja medgifwa, i sjelfwa war symboliska kyrklära. Men nefas kan dock å andra sidan icke, att i denna sistnämndas äldre form och i det derur uppwurna och nu ibland oss rådande allmänna religiösa föreställningsättet, hwilket således också är det, som gemenligen uttalar sig på våra predikstolar, är nyssnämnda idee icke så genomförd och till följe deraf icke heller så practiskt begagnad som wederbörde, utan jemförelsewis alltför mycket tillbakaträngd och ställd i skuggan för dess, å sin sida wisserligen nödwändiga, men ensamt icke fulla sanningen innehållande, complement: ideen om Guds rike såsom transcendent, såsom den från allt skildra och öfwer allt upphöjda "perlan." Der läran om det ewiga lifwet så framställes, som om detta lif, såsom målet för människans sträfswan, egentligen blott wore ett på andra sidan grafwen besintligt och så wida ett alldeles annat än lifwet här, att det wäsendtligen wore att tänka såsom en sammansattning blott af den största njutning till lön för den här genomgångna mödan, i motsats mot de grusliga plågor, hwilka såsom straff efter döden äro tillredda för **ohdnaden**; och der tillfölje häraf människans åliggande på jorden i grunden säges vara det att söka rädda sig undan ewighetesplågorna, för att i stället bli delaktig af den stora fröjden: der är i sjelfwa werket betydelsen af detta närwarande lifwet alltför ofullständigt fattad, hela den stora werldsutvecklingens, historiens, uppgift och wigt förbisedd och dörren öppnad för en temligen crasf andelig eudämonism, d. ä. för en lefnadsäfsigt, som sätter **individens lycka** till det högsta målet (att denna lycka fattas såsom en "jenseitig" förändring i hufwudsaken) och således, görande det goda sjelft till ett blott medel för detta mål, icke wet något bättre råd att gifwa, än att hwar individ förjer för sin själ, så godt han kan, och låter andra göra detsamma. Hwarmed då och är sagdt, att "de heligas samfund" på denna ståndpunkt icke tillbörligen förstås i dess wäsendtliga egenkap att vara en **universel organism**, utan uppfattas egentligen blott såsom en **summa af helgade individer**. Och widare, att just derigenom, att betydelsen af det timliga, det till denna werlden hörande misstännes, tillägges i sjelf-

wä werket åt detsamma en alltför stor wigt. Ty genom den skarpa motsättningen mellan "das jenseits" och "das diesseits," mellan det andliga och det timliga får dock i sjelfwa werket detta senare en sjelfständighet, ett om än aldrig så ringa värde i och för sig sjelft sig tillerkändt, hwilket det aldrig kunde erhålla, om icke den skarpa motsättningen wore. Hvad är det wäl annat än ett sådant sjelfständigt värde man tillägger det timliga, då, t. ex. wid frågan om förhållandet mellan omsorgen om detta och omsorgen om det andliga, man, såsom wi wanligen höra, swarar, att wi måste "såsom det wigtigaste och hufwudsakligaste" förja för det andeliga och blott "i andra rummet, såsom en bisaf" behandla det timliga. Huru obetydlig nu än "bisafen" må vara, så är den dock "en sak för sig"; och denna practiska dualism är wisserligen en alldeles consequent följd af de ofwannämnda premisserna, men om den alldeles öfwerensstämmer med Christi ord om "det ena nödorstiga," är en annan fråga. — I motsats mot detta, här i sin fullt blottade ensidighet skildrade, föreställningsfätt framhåller nu Hr Ignell sakens andra sida på det skarpaste. Dupphörligen instärper han och låter förstå, att det oförgångliga, rätta, ewinnerliga lifwet är lifwet i Guds andas delaktighet, och att wi således redan här, genom tron, inträda uti detta lif. "När hjertat fröjdar sig i Gud, när wi utaf hans anda drifwas och göras fruktsamma i alla goda werk, då lefwe wi redan här ett lif, som ingen död utsläcker" (sid. 100). Och det lifwet är sjelft, i sin inneboende kraft till ewig fruktsamhet och utveckling, sin egen lön, icke behöfwande och icke begärande någon annan. "Det, att Jesus utrustar oss med kraft och sätter oss i stånd till att göra wår himmelske Faders wilja, är dock den förnämsta af alla gåfwor, som han gifwer. Så framt wi af hans anda äro genomträngda, är hwarje gerning, hwartill hans anda drifwer oss, en måltid för oss, hwarmed han styrker och wederwicke oss. Större lön kunna wi då aldrig begära, än att och framgent blifwa bewärdigade med samma nåd. Dassetd alla öfriga frukter, så wi och redan härigenom mer än hundradefallt igen hwad wi i jordiskt hänseende må hafwa uppförat och försakat" (sid. 10). Christi ord: Fader, jag will, att der jag är, skola de och vara med mig, som du mig gifwit hafwer, uppfyllbes på lärjungarne redan "derigenom, att Christi sinne meddelades åt dem och blef deras: de uppfyllbes derigenom att de, upptända af Christi kärlek, äfwen be-

wisade sig uti de stycken som Christus sjelf hade bewisat sig, och genom detta allt blefwo de äfwen delaktige af hans frid. Samma andans gåfwor meddelas ännu alltid äfwen åt oss. Det är hans wilja, att der han är, der skola och wi vara med honom. I samma kärlekens, kraftens, sjelfförsakelsens och rättfärdighetens anda skole och wi vara med honom. Härigenom warde wi och delaktige af hans frid" (sid. 153). I sammanhang med detta framhållande af Guds rikets immanens står nu och det, att hufwudsynpunkten för Förf. städse är, icke individen, som om han allena wore ändamål i sig, utan sjelfwa Guds rike såsom en organisk helhet, såsom Christi andliga lekamen, för hvars wert och utbildning hwarje individ måste nedfatta sig till ett medel, uppnående först genom en sådan nedfattning i sjelfwa werket sitt eget mål, winnande lifwet först genom att sålunda mista det. "Stillnaden mellan en Christen och en icke-Christen är i forthet den, att den förre icke will något vara annat än ett anspråkslöst werktug för den gudomliga wiljan, en rättskaffens lem i Christi kropp; och allt, hwarigenom en menskelig själ kan upprättas och bröder styrkas och hugnas och deras hjertan sammanknytas, det omfattar han med trofast och ödmjukt sinne och tackar Gud." Det är ingalunda nog att blott förja för sin egen kropp och själ. Skedde än detta efter utseendet aldrig så samwetzgrannt och redligt, förnärmades än derunder ingen man, så wore man dock dermed inne på en förderlig wäg. Ty Gud "har icke satt oss till att framleswa wårt lif hwar och en för sig. Han har förbundit oss med hwarandra så nära som lemmarna uti en kropp. I kunnen sönderflita kroppen uti hans särskilda lemmar, men dermed utsläcken I och sjelfwa lifwet och sän endast de böda lemmarna i behåll. Dermed att wi icke se hwar och en på sitt utan på hela kroppens gemensamma bästa, dermed har Gud förbundit allt wäl, all styrka och trefnad så uti andelig som lekamlig mätto. Hwar och en som endast lefwer och förjer för sig sjelf, han må nu göra det aldrig så ärbart och oflanderligt, han underhåller dock det andeliga dödstillståndet och närer dermed det sinne, som är den fruktsamma roten till allt ondt. — — O! det är en ljuf och skön lott att främja wälsignelse och lycka. — — Och löftet att bära frukt är icke tillfogadt det eller det embetet, den eller den samhällsklassen, utan alla" (sid. 22, 23, 27, 28). Men är nu Guds rike en sådan all-enhet, som omfattar och för sin räkning begagnar allt enskildt, så är och klart,

att det sanna förhållandet mellan omsorgen om det andliga och omsorgen om det timliga blifwer ett helt annat än det ofwan antyddas dualistiska. Omsorgen för Guds rike wisar sig vara den för den Christne **endaste**, icke tålande någon, ens den ringaste, **bredwid** eller **utom**, öfwer eller nedom, sig. Men icke **tillintetgör** derföre Christendomen, på stoiskt sätt, det timliga. Utan den helgar det, d. w. s. den will, att det skall sökas, wärdas och begagnas, icke för sin egen skull, utan såsom medel för det andliga, så att alltså omsorgen derom icke blifwer något toto genere särskildt utan, äfwen den, en omsorg om Guds rike. Denna ideen om det andligas och det timligas wäsendtliga enhet är hwad wår Förf., såsom en följd af det ofwänstagda, ytterligare såsom en hufwudtanke ideligen accentuerar. "Wi skole arbeta och skaffa med våra händer, wi skole med nit och sorgfällighet omfatta allt, hwarigenom jordiskt wälstånd befrämjas, men icke i ett egennyttigt, köttsligt sinne; wi skole i allt hafwa vårt ögonmärke rigtadt uppå Guds rikes förökelse. Härigenom helgas nu äfwen de jordiska mödorna till en werksamhet för det himmelska, så att, såsom Apost. Paulus i Col. 3: 24. antyder, wi äfwen i detta timliga lifwets wärf och bestyr tjene Herren Christo. När Jesus i Matth. 6: 25. tillsäger oss: **Sörjer icke för edert lif, hwad I skolen äta och dricka; och icke för eder kropp, hwad I skolen kläda eder med**, så tillropar han oss äfwen, i sammanhang härmed, **Är icke lifwet mer än maten, och kroppen mer än kläderna?** och gifwer härmed tillkänna, att alltid wår omsorg bör vara rigtad på detta ena och förnämsta, att wi till Guds ära må rätt bruka själ och kropp. När Frälsaren anbefaller oss att söka först efter **Guds rike och hans rättfärdighet**, så kunde han följaktligen icke heller mena detta så, som skulle wår traktan vara delad, så att wi i ena stunden söka efter Guds rike och hans rättfärdighet, men i en annan stund arbete för vårt eget timliga wälstånd. Fastmer är det blott samma ena sökande efter Guds rike han anbefallt så wäl i våra timliga göromål som uti allt" (sid. 38).

Äf Förf:s nu framställda hufwudrigtning har blifwit en, icke önskwärd och wist icke heller nödwändig, men dock lätt förklarlig följd, att sjelfwa det **inätwända** religiösa lifwet, sjelfwa detta lifs egenomliga område, der det framstår i och för sig, blifwit i dessa föredrag mindre widrördt, än sakens wigt dock wäl städsforbrar. Öfhygghet känner man denna saknad wid Förf:s, annars

förträffliga, tal om bönen, i det denna så öfwerwägande betraktas i des upphörliga **inneboende** i alla menniskans "tankar, gerningar och ord," att des äfwen så wäsendtliga **tillwäro i och för sig sjelf**, såsom en särskild actus af den, "som går in i sin kammare och slår dörren till," något för mycket synes förgätas. — En omedelbar och direct **practisk** halt har emedlertid dessa predikningar **utätwända** riktning med sig, till följe hwaraf de mäktigt, uppfriskande och sinnesstärkande, ingripa i det menliga lifwet och des särskilda förhållanden. Nästan ingen af dem alla är, som ej ur den synpunkt, wi ofwan skildrat, betraktar, djupt ingår uti och belyser någon af det christliga lifwets wigtigaste och mest intressanta frågor. Predikan I., på Söndagen Septuagesima, utvecklar under en god och enkel förklaring af den swära texten, "i hwad mån någon anledning till misnöje och afund kan äga rum för en rätt christen," och aflöjar derwid på ett skarpt och slående sätt den andeliga egennyttnen i des så ofta förekommande, men ty wärre också ofta förbisedda och oförstådda skepnader. Ur nr II., profpredikan på tredje Söndagen i Fastan i Maria Magd. kyrka i Stockholm, hafwa wi redan ofwansföre anført prof. Denna predikan, med ämne: "willkoret för vårt lifs fruktksamhet, att wi blifwe i Christo och han i oss; men att wi honom förutan kunna intet göra," kan — i det hela tagen, och således oaffedt enskilda ställen, om hwilka wi skola tala i det följande — med all rätt kallas ett ord i sinom tid. Klart, ofminfadt, rent af oundkomligt går den det såfängliga, flärdfulla wäsendet, särskildt sådant det uti de stora städerna förekommer, rakt på lifwet, wisande, att brotten och nöden, öfwer hwilka man der så mycket klagar, i sjelfwa werket endast äro "afwogsidan af en bildning, hwarwid man glömmar Gud och sin christna kallelse; de äro" ej annat än "får, hwari de onda wätkorna i samhällskroppen söka sitt utlopp." Har således detta onda i grunden sin källa midt inne i deras krets, som deröfwer klaga såsom öfwer något främmande och störande, så är och tydligt, att det icke afhjelpes genom några blott yttre medel, icke genom några uppfostrings- förbättrings- och arbetsanstalter i och för sig. Utan skola dessa något utträttas, så "måsten I" först och främst "sjelfwa blifwa menniskor i ordets sanna och högsta mening, I måsten blifwa af Christi ande förnyade menniskor, om I mot Gud och menskligheten skolen uppfylla eder gärd; I måsten lefwa Christo. Men Christo kunnen I icke

lefwa nu eller då; Hans anda måste beständigt uppfylla och drifwa eder, så framt I skolen bära Gudi någon frukt. Annars arbeten I förderfwet i händerna." I predikan III., på Midfasto-Söndag, behandlas "läran om Guds Försyn" på ett sådant sätt, att det blifwer tydliggjordt, huru Försynen ingalunda är, såsom man stundom tyckes föreställa sig, en blott yttre hjälpare för den enskilda människans olägenheter, utan att densamma först och sist har sitt eget stora ändamål, nemligen Guds rikes realisation i werlden, hwaraf följer, att den enskilda människan, endast genom att äfwen för sitt arbete sätta samma mål, i sanning kan trösta sig af Guds försyn. Predikan IV., hållen Femte Söndagen i Fastan för kadettecorpsets wid Carlberg, behandlar i en för sitt auditorium högst lämplig och owillkorligen anslående ton textens hufwudämne: "Judarnas bitterhet emot Christum," utwisande derwid ibland annat, huru Christendomens makt är och måste vara af rent **auðelig** natur och huru det således bär vittne om en alltför flen tro på denna makt, när man med myndighetens och den borgerliga maktens swärd will afgöra saker, som röra Christendomens inre wäsende. Predikan V., på Mariae Behådelsedag, ahandlar, "huru Gud werkar i sin allmagt," och ställer denna gudomliga egenkap i det klara och sanna ljus, hwari den först då ses, när den, liksom de öfriga Guds egenkap, icke tages för sig (abstract), utan betraktas i sin enhet med hela det gudomliga wäsendet, det will framför allt säga: såsom en kärlekens och wisshetens allmakt, den der således, äfwen den, i alla sina werkningar åsyftar Jesum Christum allena och hans rike. Predikan VI., på Långfredagen, med ämne: "den christliga rättfärdigheten, och i hwilket samband den står med Christi död på korset," är af alla i denna samling förekommande föredrag det, med hwilket, i det hela taget, Rec. funnit sig minst belåten. Godt och särskildt ibland öf behöfligt är wisserligen att, såsom i första delen sker, rättfärdiggörelsens enhet med helgelsen accentueras, så att det blifwer wisadt, att wi warda rättfärdige inför Gud just då och just deruti att Christi sinne öfwer går i oss och blifwer vårt; men denna enhet må dock ej så framhållas, att den äfwen så wäsendliga stillnaden förgätes, som beror på den samma sakens betraktande från olika synpunkter och ligger deruti, att rättfärdiggörelsen uttrycker den **totalförändring i människans förhållande till Gud**, som från ewighetens d. w. s. från Guds synpunkt wisar sig såsom

skeende med ens derigenom, att det nya lifwet, "Christi sinne," principialiter blifwer till hos människan, då deremot helgelsen uttrycker den **successiva** utvecklingen i tiden af samma ewiga lifsprincip. Fynerhet är det likwäl andra delen af ifrågawarande predikan, som Rec. funnit mera ytligt behandla sitt föremål, än önskligt warit. Det der om "sambandet mellan den christliga rättfärdigheten och Christi död på korset" sagda innefattas hufwudsakligen uti det endast, att Jesus genom att undergå döden blifwit "den fullkomligaste föresyn för vår rättfärdighet." Ty äfwen det, som säges om den "kraft till christlig rättfärdighet," som hemtas wid Jesu kors, reducerar sig dock i grunden till detsamma. Predikan VII., Åstons. Annandag Påst, framställer på ett enkelt, warmt och lärorikt sätt "Påsthögtidens betydelse," dock blott från des omedelbart practiska sida. Någon utveckling af uppståndelse lärans, allmänligen så litet förstådda, egentligt **dogmatiska** innehåll finner man deremot icke. I predikan VIII., på 1 Sönd. e. Påst, är den christliga trons wäsende på ett storartadt sätt framstädt. "Det egentliga föremålet för vår tro är Jesus," icke i någon enskild del blott af sitt lif och sina gerningar, utan i det hela; således detta: "att Jesus är Christus Guds Son." Predikan IX., på 4 Sönd. e. Påst, utvecklar mycket wäl sitt stora och djupa ämne: "hwarföre det war nyttigt, att Jesus åter så tidigt bortgick från jorden." Wid det, i sig sjelfst wisserligen riktigt s. 115 s. om "Andans frihet" sagda, skulle man kunna anmärka, att ju dock de, som, fastän de äro kallade att vara myndiga "söner i fadrens hus," likwäl ännu långt ifrån **werkligen** kommit till "myndighetens ålder," hwarfen kunna eller böra såsom "fria" behandlas. Predikan X., på Böne-Söndagen, handlar om "bönen i Jesu namn," utvecklande begreppet derom på ett mycket enkelt och lärorikt sätt. "Wi bedja om något i en annans namn, då wi bedje derom å hans wägnar. I enlighet härmed är hwarje bön i Jesu namn en sådan, som åsyftar hans sak, hans rikes och rättfärdighets tillwärt och förökelse." Predikan XI., äfwenledes på Bönensöndagen, om "Christi försäkran om bönhörelse," "har blifwit införd såsom ett prof på samma ämnes," som nästföreg. predikans, "behandling i populärare form" och utreder ibland annat på ett wacker och bibliskt sätt den för någon tid sedan mycket omtvistade frågan angående bönen om de timliga tingen. Predikan XII., på Pingstdagen, handlar med lefwande, warma och ingripande

ord om "Jesu frid." Nr. XIII., Afstonsångspredikan på Annandag Pingst, företager till besvarande den uppmärksamheten lifligt spännande frågan: "huru Petri ord: Nu förnimmer jag, att när Gudi är intet anseende till personen etc., förlita sig med vår christliga tro och lära, att uti ingen annan är salighet, utan i Jesu Christo." Predikan XIV., på Nionde Sönd. eft. Trinitatis, utlägger genom en sund och enkel exeges den swära texten med des genomgående "hufvudlärdom, att vara trogen i förvaltningen af det os ombetrodda jordiska." Predikan XV. meddelar "en underwising om den christliga ödmjukheten" med särskild tillämpning på förhållandet mellan styrande och styrda, öfverordnade och underordnade, wisande huru den sanna ödmjukheten är liflig från all vändlig, slafwisk, blind lydnad å ena sidan som från allt föttligt sjelfwiskt herrawälde å den andra. Lärortigt begagnar Förf. härvid berättelsen om Petrus och bröderna i Jerusalem, Apostl. G. 11 Cap.

Det återstår att redogöra för den del af vårt i början uttalade omdöme, genom hwilken wi förklarade, att med allt det goda och förträffliga, som denna predikosamling innehåller, wi dock här funnit åtfylliga enskildheter, som i vår tanke högeligen störa den helsofamma werkan och intrycket af det hela, och om hwilka wi således ej kunna annat än på det högsta önska att de varit borta. Wi syfta härmed, såsom hwarje med boken på förhand bekant läsare lätteligen anar, på den på åtfylliga ställen förekommande kritiken af wisä punkter i kyrkans antagna lära och i sammanhang dermed af de till allmänt kyrkligt bruk offentligen sanctionerade böckerna, vår cateches, handbok och psalmbok. Wi hänwisa blott till sid. 16, 90, 98, 122, 129, 130 (det sid. 126 f. om "Fader vår" sagda kan på wisst sätt afwen räknas hit). En sådan kritik — den må i sig sjelf vara huru beskaffad som helst, sann eller falsk, höfwiß eller ohöfwiß — på predikstolen är den alltid det senare. Man må vara huru liberal man will i sin öfvertygelse om tillbörligheten deraf, att den stora allmänheten deltagar i bedömandet af de högsta andliga så wäl som borgerliga frågor: Kyrkan kan dock aldrig vara eller blifwa rätta platsen för allmänhetens sysfelsättning med ett dylikt opinerande. Den kan det redan derföre icke, att ju der ingen discussion kan, bör eller får förekomma; hwaraf följer, att en sådan kritik som den ifrågawarande der alltid blifwer så till wida ensidig och illiberal,

som den anfalsna parten, hwilken, så länge den är en auctoritet, ju dock icke kan antagas såsom hafwande afgjort orätt, icke får tillfälle att förswara sig. Men framför allt, såsom wäl ej behöfwer anmärkas, är critiken, då den på predikstolen höjer sin röst, ohöfwiß, derföre att den missförstår och förwänder sjelfwa gudstjenstens positiva betydelse och ändamål. Till gudstjensten flynda wi ju, för att genom det omedelbara umgäendet i Guds rike, såsom lifwets centrum, winna uti des enhet och frid hwila ifrån och kraft till de strider, som för detsamma måste kämpas uti på lifwets mångahanda radier. Huru winnes wäl detta ändamål, om den sökande icke heller der finner ro och sammanhållning, utan afwen der ryckes ut på oafgjorda frågors tummelplats? Sjelfwa polemiserandet emot främmande meningar och skrifter bannlyses ju allmäneligen ur skäl, som wi nämmt, med all rätt ifrån predikstolen; skulle då ej mycket mer kyrkans egna tillhörigheter der vara fridlysta? Den som kämmer sig kallad till häruld för nya sanningar och nytt ljus, han har ju hela pressen för sig öppen, andra tillfällen att förtiga, till att uppvisa de werkliga eller förmenta bristerna hos det gamla och bestående. Må han der fritt få uttala sin öfvertygelse och låta den göra sig gällande, så godt den förmår! Men såsom församlingslärare, såsom prest, har en sådan det nyas representant, så widt saken på honom sjelf får bero, icke mer än ett af två ting att göra. Antingen står nemligen för honom det nya, för hwilket han kämpar, i ett sådant förhållande till det gamla, att det wäsentligen är något **annat** än detta, något deremot **motfatt**: — då kan han icke längre med heber och tro behålla det embete, som han ej mera i enlighet med beswuren ordning med godt samwete kan förwalta. Eller det är det nya i grunden icke något nytt, utan det gamla sjelft, blott bättre, ljusare och djupare, förstådt och uppfattadt: — då bör det för samwetets kraf på ärlighet icke kunna vara särande att, åtminstone på predikstolen, instränka sig till ett blott positivt framgångsätt, upplysande, utvecklande, förklarande, och att således låta all negativ kritik der vara fjerran. Afwen på detta fall har nemligen det ofwanföre om en sådan kritik i allmänhet sagda sin tillämpning. Att under embetsutöfning lemna det allmänt och offentligt antagna alldeles oantastadt är först och främst juridisk pligt. Swad skulle man wäl säga, om domaren på domstolen företoge sig att inför allmänheten granska de be-

stående lagarna, rörde också granskningen icke något väsendtligt? Har presten på predikstolen större frihet? Men det samma kräfwes äfwen af en högre, en moraliskt nödwändighet; det kräfwes af den kärlekens stora lag, som bjuder att "ingom i någor mätto förargelse gifwa" och att tillfölsje deraf också kunna "wara allom allehanda." Wore det också så sannt, att de eller de uttrycken, de eller de föreställningsformerna icke wore de för den stora saken lämpligaste och egentligaste, så kunde det dock ju hända, att af mången ensalbig åhörarens sinne wore dock saken, just i de formerna, omfattad med själen's hela innerlighet. Och kan det wäl då begäras, att en sådan åhörare, när han hörer dessa former angripas, skall kunna förstå annat än att man med dem will taga äfwen själfwa wäsendet, det käraste, det högsta, ifrån honom? Och känner han det så, huru går han wäl då ifrån Guds hus, stärkt eller förswagad, läst eller sårad, uppbyggd eller nederriswen?

"Förståndet uppblås: men kärleken förbättrar"!

E. G. B.

Notiser:

"Archiv scandinavischer Beiträge zur Naturgeschichte. Herausg. v. Christian Friedrich Hornschuch, Professor zu Greifswald." Under denna titel har med innewarande år en ny naturvetenskaplig tidskrift begynt sin bana i Tyskland och lemnar ett nytt bewis om den uppmärksamhet den skandinaviska Nordens literatur mer och mer tillwinner sig utomlands, liksom den också anticiperande på den andliga union hvars eftersträfwande nu mer och mer griper kring sig bland de trenne brödrasfolken, gifwer en försmat om den ökade betydhet deras uppträdande i förening uti wetenskap och konst skall erhålla, när den en gång warder wärkskälld. Förewarande tidskrifts ändamål är att genom öfversättning på Tyska göra skandinaviska naturforskare's gedigna uppsatser och afhandlingar, hvilka förmedelst obekantskap med språket icke äro tillgängliga för enhwar, mera allmänt nyttiga. En tyf wetenskapsman inleder i Hamb. Corresp. en anmälan af tidskriftens nyligen utkomna 1:sta häfte med följande ordalag: "Det gifwes wäl så länder hwarest Naturwetenskaperna idkas med så liflig iswer och rastare wärksamhet än i Danmark, hvars thron prydes af en Konung, som sjelf genom grundliga studier i ett speciellare fack af desamma kan göra anspråk på namnet af en "Naturforskarer" i ordets egentligaste bemärkelse, och i Norrige och Swerige, der wetenskaperna i allmänhet hos den, mer än någon annan furste, wetenskapligt bildade Konungen finna sin warmaste målsman, men särdeles i Swerige, det land, hwarifrån två gånger under loppet af ett århundrade en fackla, antänd af en af dess söner, utgått spridande ljus och upplysning wida omkring i naturwetenskapen, det land, der ännu i denna dag en

Linnés ande, en naturforskare's hvars like ei funnits sedan Aristoteles, hwilar på hans lärjungars lärjungar och forsfar att werka wälsignelserik, och en *Berzelius*, en genius, sådan nyare tiden knappt har att uppwisa någon jemlik, brutit nya wägar för kemien, hans speciella fack, och genom dem för naturforskningen öfwerhuswud. Danmark, Norrige och Swerige stå i detta hänseende icke efter något annat land och förtjena wisserligen att med synnerlig utmärkelse nämnas framför många andra. Kärlet för wetenskapen, slit och uthållighet, och i synnerhet grundlighet och enkel gedigenhet, äro de egenkapet, hvilka wi finna och hafwa att värdera hos de flesta Nordens naturforskare, och hvilka gifwa deras arbeten ett färdigt värde. Derjemte hafwa de i ett afseende en betydlig fördel, nämligen framför oss Tyskar, man träffar nemligen swärigen någon bland dem, som icke är förtrogen med tyfka språket, åtminstone så wida deri bewandrad, att han kan läsa och forfä tyfka werf i sitt fack, och sålunda tillegna sig hwad Tyskland inbringar åt wetenskapen, under det bland de tyfka naturforskarene wäl endast högst få finnas, som, måttiga de skandinaviska språken, kunna göra sig bekanta med swenska, norrska och danska litteraturens alster. Och dock lemnar denna så mycket brukbart, så mångt umärkt! Siörre, sjelfständiga werf af något värde, finna wisserligen nog en öfwerfättare och bliwa derigenom tillgängliga för de öfriga tyfka lärde, men smärre uppsatser, i tidskrifter strödde afhandlingar o. s. w., ofia intressanta och wigtiga nog, förblifwa mestadels obemärkta och gå utan spår förbi pluraliteten af de tyfka naturforskarene. Denna olägenhet will denna nya tidskrift afhjelpa, "den skall, såsom anmälan utlöfwar, innehålla de bästa och det allmännaste intresset i anspråk tagande, i något af de så lite kända skandinaviska språken srisna afhandlingar, i fullständiga öfversättningar, men desutom utdrag ur större werf, och genom öfversattinger af Kongl. Wetenskaps-Akademiernas i Stockholm och Köpenhamn förhandlingar, genom anmälanden, kritiker, notiser, literatur-bulletiner o. s. w. gifwa en fullständig öfwerblick af den skandinaviska naturhistoriska litteraturen, med undantag af oryktognosien."

Det utkomna första häftet innehåller: 1) Tal wid skand. naturforskare-sällskapets sammankomst i Stockholm d. 13 Juli 1842. Af Frih. J. v. *Berzelius*. Öfwerf. af *Hornschuch*. 2) Grunddragen af *Aristoteles'* werklära, af Prof. *Elias Fries*. Öfwerf. af *J. C. H. Creplin*. 3) Öfwer *Berternas* namn, af Prof. *Elias Fries*. Öfwerf. af *C. E. Beilschmied*. 4) Utdrag ur *N. Lunds* Reise iglennem Nordlandene og Westnmarken i Sommeren 1841. Öfwerf. af *Hornschuch*. 5) Kortare meddelanden, öfversättningar och utdrag ur öfwerfögen af *Wetenskaps-Akademiens* i Stockholm förhandlingar. Dels af *Creplin*, dels af *Hornschuch*. Mestadels af zoologiskt innehåll.

Den tyfka anmälarer yrtrar att han efter slutad genomläsning af detta häfte: "fühlt sich zu zweisechem Danke verpflichtet, einmal den würdigen Männern, deren lehrreiche, in das selbe aufgenommene, Abhandlungen er mit grossem Interesse gelesen, und zweitens dem verdienstvollen Herausgeber, der ihm die nähere Bekantschaft mit diesen inhaltreichen Abhandlungen eröffnet hat."

Nr 7 af denna Tidning, utgifwes Lördagen d. 22 Februari.

Lund, tryckt uti Berlingstka Boktryckeriet, 1845.

